

ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐในยุคดิจิทัล

FACTORS AFFECTING PUBLIC PROCUREMENT EFFICIENCY IN THE DIGITAL AGE

พิธาน แสงสุริยัน¹ และภาสกร ดอกจันทร์²

^{1,2}คณะสังคมศาสตร์และการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Phithan Saengsuriyan¹ and Phasakorn Dokchan²

^{1,2}Faculty of Social Sciences and Local Development, Pibulsongkram Rajabhat University

Corresponding Author E-mail: wiseboylawyer@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอและวิเคราะห์ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐในยุคดิจิทัล ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนกลไกการบริหารราชการแผ่นดินให้มีความคุ้มค่า โปร่งใส และรวดเร็ว ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนผ่านสู่รัฐบาลดิจิทัล จากการศึกษาและประมวลองค์ความรู้พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของการจัดซื้อจัดจ้างในบริบทปัจจุบันครอบคลุมทั้งในมิติด้านเทคโนโลยีที่เน้นเสถียรภาพและความปลอดภัยของระบบจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ มิติด้านบุคลากรที่มุ่งเน้นทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และมิติด้านกฎระเบียบที่ต้องมีความยืดหยุ่นสอดคล้องกับการทำงานในรูปแบบดิจิทัล อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานในปัจจุบันยังคงเผชิญสิ่งท้าทายสำคัญจากความซับซ้อนของข้อกำหนดและความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยี บทความนี้จึงเสนอแนะแนวทางในการยกระดับประสิทธิภาพโดยเน้นย้ำการบูรณาการข้อมูลระหว่างหน่วยงาน การพัฒนาทักษะทางดิจิทัลแบบเชิงรุกให้แก่บุคลากร และการปรับปรุงข้อบังคับให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เพื่อให้ระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐสามารถตอบสนองต่อประโยชน์สาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในยุคดิจิทัลด้วยเหตุนี้ การศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐในยุคดิจิทัลจึงมีความจำเป็นเร่งด่วนในเชิงวิชาการและเชิงนโยบาย โดยเฉพาะในบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีความใกล้ชิดประชาชนและมีการใช้งบประมาณสูง ผลการศึกษาในครั้งนี้จะช่วยปิดช่องว่างทางความรู้ เกี่ยวกับกลยุทธ์การบริหารการ และเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาระบบ e-GP ให้มีความสมบูรณ์ สอดคล้องกับการก้าวไปสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัลที่ยั่งยืนและมีธรรมาภิบาลอย่างแท้จริง บทความนี้จึงได้เสนอแนะแนวทางเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติการในการยกระดับประสิทธิภาพ โดยเน้นย้ำการบูรณาการและการเชื่อมโยงข้อมูลอย่างไร้รอยต่อระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน การเปลี่ยนผ่านไปสู่ระบบจัดซื้อจัดจ้างอัจฉริยะ (Smart Procurement) ที่นำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มาช่วยตรวจสอบความผิดปกติ ควบคู่ไปกับการลงทุนในทุนมนุษย์ผ่านการฝึกอบรมทักษะดิจิทัลเชิงรุกอย่างต่อเนื่อง และการปฏิรูปกฎหมายพัสดุให้มีความคล่องตัวสูง เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐให้ตอบสนองต่อประโยชน์สาธารณะของประเทศได้อย่างยั่งยืนในยุคดิจิทัล

คำสำคัญ: การจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ; ประสิทธิภาพการดำเนินงาน; ยุคดิจิทัล; ระบบ e-GP;

Abstract

This academic article aims to present and analyze the key factors affecting the efficiency of public procurement in the digital era, which serves as a strategic cornerstone for driving public administration mechanisms toward cost-effectiveness, transparency, and agility amidst the transition to digital government. Based on a comprehensive literature review and knowledge synthesis, the factors directly influencing procurement success in the current context encompass three major dimensions: the technological dimension, focusing on the stability and security of the electronic government procurement (e-GP) system; the human resource dimension, emphasizing the digital literacy and skills of procurement practitioners; and the regulatory dimension, requiring flexibility to accommodate digital workflows. However, current operations continue to face critical challenges, notably legal complexities and gaps in technological infrastructure readiness. Consequently, studying the factors influencing public procurement efficiency in the digital era is an urgent necessity in both academic and policy domains—particularly within the context of local administrative organizations, which operate in close proximity to citizens and manage substantial budgets. To bridge these knowledge gaps regarding administrative strategies and to offer a vital path for enhancing the e-GP system toward a sustainable and accountable digital government, this article proposes policy and operational guidelines for efficiency enhancement. These recommendations emphasize seamless data integration between the public and private sectors, the transition to smart procurement utilizing Artificial Intelligence (AI) to detect anomalies, continuous investment in human capital through proactive digital skills training, and the reform of procurement laws to ensure high organizational agility. Ultimately, these insights aim to help policymakers and practitioners optimize public procurement processes to effectively serve the public interest and foster sustainable national development in the digital age.

Keywords: Public Procurement; Operational Efficiency; Digital Era; e-GP System;

บทนำ

การจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ (Public Procurement) ถือเป็นกลไกยุทธศาสตร์ที่สำคัญยิ่งในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจและเสถียรภาพการพัฒนาประเทศ เนื่องจากเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการงบประมาณแผ่นดินจำนวนมหาศาล ข้อมูลจากกรมบัญชีกลางระบุว่าในช่วงปีงบประมาณ 2555-2557 มีวงเงินการจัดซื้อจัดจ้างรวมสูงถึง 2.32 ล้านล้านบาท แม้จะมีการทำสัญญาจริงประมาณร้อยละ 50 ของวงเงินดังกล่าว แต่ตัวเลขนี้สะท้อนให้เห็นว่าการจัดซื้อจัดจ้างไม่ใช่เพียงการจัดหาพัสดุเพื่อการปฏิบัติราชการเท่านั้น แต่ยังเป็นช่องทางการกระจายรายได้หลักสู่ภาคเอกชน โดยเฉพาะกลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ที่มีผู้ประกอบการในระบบมากกว่า 3 แสนราย ประสิทธิภาพในการดำเนินงานจึงส่งผลกระทบต่อขีดความสามารถในการแข่งขันและภาพลักษณ์ด้านธรรมาภิบาลของประเทศในเวทีโลก (ภูษิต ศรีคลัง, 2567) ภายใต้บริบทของการเปลี่ยนผ่านสู่รัฐบาลดิจิทัล รัฐบาลไทยได้กำหนดนโยบายไทยแลนด์ 4.0 เพื่อยกระดับเศรษฐกิจดิจิทัลให้มีสัดส่วนถึงร้อยละ 50 ของ GDP ภายในปี 2573 พร้อมทั้งขับเคลื่อนนโยบาย ผ่านมาตรการเชิงรุกและการบูรณาการข้อมูลภาครัฐแบบเปิด ความมุ่งมั่นดังกล่าวส่งผลให้

ระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐต้องพัฒนาสู่รูปแบบอิเล็กทรอนิกส์เต็มรูปแบบ หรือ e-Government Procurement (e-GP) ซึ่งปัจจุบันดำเนินมาถึงระยะที่ 5 โดยมุ่งเน้นการใช้ระบบตลาดอิเล็กทรอนิกส์ และการประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อมุ่งหวังให้เกิดความคุ้มค่า โปร่งใส มีประสิทธิภาพ และตรวจสอบได้ ตามหลักสากล

แม้จะมีการนำเทคโนโลยีขั้นสูงมาปรับใช้ แต่ในทางปฏิบัติยังคงประสบปัญหาและอุปสรรคสำคัญที่ลดทอนประสิทธิภาพการดำเนินงาน จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่าปัญหาด้านกฎระเบียบ มีความซับซ้อนและขาดความยืดหยุ่น โดยเฉพาะพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ที่กำหนดหลักเกณฑ์เข้มงวดจนส่งผลให้การปฏิบัติงานมีความล่าช้า ขณะที่ปัญหาด้านเทคโนโลยี ยังพบความไม่เสถียรของระบบ e-GP การเกิดปัญหาการหมดเวลาของเซสชัน หรือการหมดเวลาในการเชื่อมต่อหรือระบบขัดข้องในการจัดเก็บไฟล์ประกาศ ซึ่งบั่นทอนความเชื่อมั่นของผู้ประกอบการ นอกจากนี้ปัญหาด้านบุคลากร ยังคงเป็นประเด็นวิกฤต เนื่องจากเจ้าหน้าที่พัสดุส่วนหนึ่งยังขาดทักษะดิจิทัล และความเข้าใจในข้อกำหนดที่เปลี่ยนแปลงบ่อยครั้ง

ความท้าทายเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าความสำเร็จของการจัดซื้อจัดจ้างในยุคดิจิทัลไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยหลายมิติ การศึกษาในปัจจุบันจึงนิยมใช้กรอบแนวคิดเชิงบูรณา และทฤษฎีการยอมรับเทคโนโลยี มาวิเคราะห์ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ปัจจัยด้านองค์กร และปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางกฎหมาย (ศรัณยา ศิริรัมย์ และคณะ, 2567) เพื่อหาแนวทางในการยกระดับประสิทธิภาพที่ครอบคลุมทั้งมิติด้านความเร็ว ความถูกต้อง ความโปร่งใส และความคุ้มค่า ด้วยเหตุนี้ การศึกษาถึง ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐในยุคดิจิทัล จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในเชิงวิชาการและเชิงนโยบาย โดยเฉพาะในบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีความใกล้ชิดประชาชนและมีการใช้งบประมาณสูง ผลการศึกษาในครั้งนี้จะช่วยปิดช่องว่างทางความรู้ เกี่ยวกับกลยุทธ์การบริหารการเปลี่ยนแปลง และเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาระบบ e-GP ให้มีความสมบูรณ์ สอดรับกับการก้าวไปสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัลที่ยั่งยืนและมีธรรมาภิบาลอย่างแท้จริง

กรอบแนวคิด ทฤษฎี และบริบทการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐในยุคดิจิทัล

การเปลี่ยนผ่านการดำเนินงานภาครัฐสู่ระบบดิจิทัล โดยเฉพาะในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง จำเป็นต้องอาศัยการอธิบายผ่านแว่นตาของทฤษฎีสากลเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ ทฤษฎีแรกที่มีบทบาทสำคัญคือ ทฤษฎีการยอมรับเทคโนโลยี ซึ่งอธิบายว่าประสิทธิภาพของระบบการจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ จะเกิดขึ้นได้จริงก็ต่อเมื่อบุคลากรผู้ปฏิบัติงานเกิด การรับรู้ประโยชน์ว่าระบบช่วยให้ทำงานได้เร็วและลดข้อผิดพลาด ควบคู่ไปกับการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน ซึ่งปัจจัยทั้งสองนี้จะหล่อหลอมให้เกิดทัศนคติเชิงบวก และความตั้งใจในการใช้งานระบบอย่างเต็มที่ (Davis, 1989; Davis et al., 1989)

อย่างไรก็ตาม ความพร้อมด้านเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียวไม่สามารถขับเคลื่อนองค์กรได้ ทฤษฎีฐานทรัพยากร จึงถูกนำมาประยุกต์ใช้เพื่อชี้ให้เห็นว่า องค์กรภาครัฐจำเป็นต้องผสมผสานทรัพยากรที่จับต้องได้ เช่น ระบบเครือข่ายและเครื่องคอมพิวเตอร์ประสิทธิภาพสูง เข้ากับทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งถือเป็น

สินทรัพย์เชิงกลยุทธ์ที่สำคัญที่สุด นั่นคือ ความรู้ ความเชี่ยวชาญ และสมรรถนะดิจิทัลของเจ้าหน้าที่พัสดุ (Barney, 1991; Wernerfelt, 1984) สอดคล้องกับกรอบแนวคิดที่มองว่าความสำเร็จในการยกระดับประสิทธิภาพไม่ได้เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยว แต่เป็นผลลัพธ์จากองค์ประกอบ 3 ด้านที่ถักทอกัน คือ มิติด้านเทคโนโลยี มิติด้านโครงสร้างองค์กร และมิติด้านสภาพแวดล้อมทางกฎระเบียบ (Tornatzky & Fleischer, 1990)

ในบริบทของประเทศไทย การจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐถือเป็นกลไกทางเศรษฐกิจที่สำคัญยิ่ง โดยมีมูลค่าเม็ดเงินหมุนเวียนสูงถึงกว่า 2.32 ล้านล้านบาท ซึ่งทำหน้าที่กระจายรายได้สู่ภาคเอกชนและกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) (กรมบัญชีกลาง, 2558) ภายใต้ยุทธศาสตร์ภาพใหญ่ของประเทศไทยอย่าง Thailand 4.0 และนโยบาย "IGNITE THAILAND" กรมบัญชีกลางจึงได้ขับเคลื่อนระบบ e-GP สู่ระยะที่ 5 โดยมีการนำสถาปัตยกรรมคลาวด์ และระบบการพิสูจน์และยืนยันตัวตนทางดิจิทัล เข้ามาประยุกต์ใช้ เพื่อปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานให้มีความเป็นสากลและตอบสนองต่อระบบเศรษฐกิจดิจิทัลได้อย่างเป็นรูปธรรม (กรมบัญชีกลาง, 2567)

ปัจจัยพหุมิติทรงอิทธิพล เทคโนโลยี องค์กร และบุคลากร

เมื่อวิเคราะห์ในรายละเอียดผ่านกรอบแนวคิดข้างต้น พบว่าปัจจัยภายในที่มีผลกระทบโดยตรงต่อประสิทธิภาพการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐสามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้านหลัก ดังนี้

ปัจจัยด้านเทคโนโลยีและระบบสารสนเทศเทคโนโลยีเปรียบเสมือนกระดูกสันหลังของระบบ e-GP จากผลการศึกษาเชิงปริมาณพบว่า ความเสถียรของระบบและประสิทธิภาพทางเทคโนโลยีมีอิทธิพลโดยตรงต่อความสำเร็จและการยอมรับในการใช้งานระบบจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ (ภูษิต ศรีคลัง, 2567) นอกจากนี้ ปัจจัยด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีและการรับรู้ประโยชน์ของระบบ มีอิทธิพลต่อทัศนคติและการยอมรับระบบจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ของผู้ใช้งาน (ศรัณยา ศิริรัมย์ และคณะ, 2567) ปัญหาทางเทคนิคและความซับซ้อนของระบบสารสนเทศในทางปฏิบัติยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญ โดยพบว่าระบบจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐมีความล่าช้าในขั้นตอนการปฏิบัติงาน เจ้าหน้าที่จำเป็นต้องบันทึกรายละเอียดข้อมูลจำนวนมากและทำซ้ำหลายขั้นตอน ก่อให้เกิดภาระงานที่เพิ่มขึ้นและส่งผลกระทบต่อความรวดเร็วในการดำเนินงาน ยิ่งไปกว่านั้น ปัญหาเชิงโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี เช่น ประสิทธิภาพของสัญญาณอินเทอร์เน็ตและความล่าช้าในการเชื่อมต่อระบบจนทำให้การส่งข้อมูลขัดข้อง ล้วนเป็นปัจจัยลบที่ลดทอนประสิทธิภาพการทำงานยุคดิจิทัล (จารุกิตติ์ ไชยรด, 2565)

ปัจจัยด้านองค์กรและการบริหารจัดการความสำเร็จของนวัตกรรมดิจิทัลขึ้นอยู่กับโครงสร้างรองรับภายในองค์กร ปัจจัยวิกฤตคือวิสัยทัศน์และการสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูงในการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากร (Armstrong & Sambamurthy, 1999) รวมถึงความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลพื้นฐาน เช่น สัญญาณอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง ยิ่งไปกว่านั้น องค์กรต้องให้ความสำคัญกับการบริหารการเปลี่ยนแปลง มีการสื่อสารที่ชัดเจนเพื่อลดแรงต่อต้านจากวัฒนธรรมการทำงานแบบเดิมที่คุ้นชินกับระบบกระดาษ (Kotter, 2012) ทั้งนี้ องค์กรจำเป็นต้องบริหารการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน การ

สื่อสารภายในองค์กร และการเตรียมทรัพยากรที่เหมาะสม เพื่อให้การเปลี่ยนผ่านจากระบบเดิมเป็นไปอย่างราบรื่น (กิริติ ยศยิ่งยง, 2552)

ปัจจัยด้านบุคลากรและทักษะดิจิทัล เจ้าหน้าที่พัสดุคือผู้ขับเคลื่อนระบบในด้านหน้า ปัญหาใหญ่ในปัจจุบันคือความล้าหลังของสมรรถนะดิจิทัล โดยเจ้าหน้าที่บางส่วนยังขาดความเชี่ยวชาญเชิงลึก ส่งผลให้เกิดความล่าช้าหรือข้อผิดพลาดในการคีย์ข้อมูล (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน [สำนักงาน ก.พ.], 2565) ควบคู่ไปกับการปลูกฝังจรรยาบรรณวิชาชีพ เนื่องจากความโปร่งใสและการเปิดเผยข้อมูลของบุคลากรคือหลักเกณฑ์สำคัญในการสร้างความน่าเชื่อถือให้กับระบบการจัดซื้อจัดจ้าง (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ [สำนักงาน ป.ป.ช.], 2566ก)

ปัจจัยด้านกฎระเบียบและนโยบายภาครัฐ

แม้เทคโนโลยีและบุคลากรจะมีความพร้อมเพียงใด แต่การดำเนินงานของภาครัฐจำต้องอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายอย่างเคร่งครัด พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ถือเป็นกฎหมายแม่บทฉบับแรกที่สร้างมาตรฐานกลางให้ทุกหน่วยงานถือปฏิบัติร่วมกัน อย่างไรก็ตาม ในมิติด้านการปฏิบัติงานยุคดิจิทัล ข้อกฎหมายดังกล่าวสร้างทั้งโอกาสและข้อจำกัดในเวลาเดียวกัน ในมุมหนึ่ง กฎหมายฉบับนี้มีมาตรการส่งเสริมความโปร่งใสที่เข้มงวด มุ่งเน้นการเปิดเผยข้อมูลสารสนเทศสู่สาธารณะผ่านระบบ e-GP เพื่อลดปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันและการสมยอมราคา ซึ่งถือเป็นตัวชี้วัดสำคัญของหลักธรรมาภิบาล (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ [สำนักงาน ป.ป.ช.], 2566ข) แม้การดำเนินงานภาครัฐในยุคดิจิทัลจะอาศัยเทคโนโลยีและระบบอิเล็กทรอนิกส์เข้ามาช่วยเพิ่มความโปร่งใสและตรวจสอบได้มากขึ้น แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า ผู้ปฏิบัติงานยังคงต้องเผชิญข้อจำกัดจากกฎระเบียบที่มีความซับซ้อนและขั้นตอนที่เคร่งครัดของพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ซึ่งไม่เอื้อต่อความคล่องตัวในการทำงาน โดยเฉพาะเมื่อมีการปรับปรุงระเบียบ หนังสือสั่งการ หรือแนวทางปฏิบัติอยู่บ่อยครั้ง ทำให้เกิดความสับสนในการตีความและเพิ่มภาระในการตรวจสอบความถูกต้องของการดำเนินงาน ส่งผลให้เจ้าหน้าที่จำนวนไม่น้อยเลือกที่จะปฏิบัติงานด้วยความระมัดระวังสูงเพื่อหลีกเลี่ยงความเสี่ยงทางกฎหมาย มากกว่าจะเน้นความรวดเร็วและประสิทธิภาพเชิงการบริหาร (ณัฐชนน ศิริพงษ์สุรภา, 2564)

ตัวชี้วัดประสิทธิภาพการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐในยุคดิจิทัล

การประเมินสัมฤทธิ์ผลของการเปลี่ยนผ่านกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐสู่บริบทดิจิทัล ไม่สามารถพิจารณาเพียงแค่ตัวเลขเม็ดเงินงบประมาณที่ประหยัดได้หรือจำนวนโครงการที่อนุมัติเสร็จสิ้นเป็นตัวตั้งต้นหลักอีกต่อไป หากแต่ต้องอาศัยการประเมินผ่านกรอบแนวคิดพหุมิติที่เป็นระบบและครอบคลุม ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาตามกรอบการประเมินระดับสากลและบริบทการพัฒนาของไทย (World Bank, 2020; กรมบัญชีกลาง, 2567) พบว่า ประสิทธิภาพของการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐในยุคดิจิทัลสามารถจำแนกและวัดผลผ่าน 5 มิติแห่งประสิทธิภาพ ดังต่อไปนี้

มิติด้านความเร็ว ตัวชี้วัดในมิตินี้มุ่งเน้นการประเมินระยะเวลา ในทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง นับตั้งแต่ขั้นตอนการจัดทำแผนและการประกาศร่างเอกสารขอบเขตของงาน ไปจนถึงขั้นตอนการเสนอราคา การคัดเลือก และการลงนามในสัญญาผูกพัน ในยุคดิจิทัล ความรวดเร็วจะเกิดขึ้นได้จากการลดทอนขั้นตอนที่ซ้ำซ้อน และการเปลี่ยนผ่านจากกระบวนการที่ต้องอาศัยดุลยพินิจของมนุษย์ไปสู่การทำงานด้วยระบบอัตโนมัติ เช่น การส่งต่อเอกสารผ่านระบบคลาวด์และการอนุมัติอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งช่วยลดระยะเวลาหยุดนิ่งของเอกสารทำให้หน่วยงานรัฐสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและดำเนินโครงการพัฒนาประเทศได้อย่างทันท่วงที

มิติด้านความถูกต้อง ประสิทธิภาพดิจิทัลต้องตั้งอยู่บนฐานของข้อมูลที่เชื่อถือได้ มิฉะนั้นจึงพิจารณาจากความถูกต้อง ครบถ้วน และเป็นระบบของฐานข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้าง เอกสารเสนอราคา และคุณลักษณะเฉพาะของพัสดุ การนำระบบ e-GP เข้ามาประยุกต์ใช้มีเป้าหมายสำคัญเพื่อลดอัตราความผิดพลาดที่เกิดจากการบันทึกข้อมูลด้วยมือของมนุษย์ ตัวชี้วัดในด้านนี้จึงรวมถึงการลดลงของจำนวนข้อผิดพลาดในการคำนวณราคากลาง การบันทึกรหัสพัสดุที่แม่นยำ และการจัดเก็บเอกสารอย่างเป็นระบบในรูปแบบดิจิทัลที่สามารถเรียกค้นมาใช้งานได้ทันที ซึ่งความถูกต้องของข้อมูลจะเป็นโครงสร้างพื้นฐานสำคัญในการนำเทคโนโลยีการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ มาใช้คาดการณ์พฤติกรรมการจัดซื้อจัดจ้างในอนาคต

มิติด้านความโปร่งใส ความโปร่งใสถือเป็นหัวใจและจิตวิญญาณของการบริหารงานภาครัฐในระบอบธรรมาภิบาล ในมิติดิจิทัล ความโปร่งใสจะถูกวัดจากความสามารถในการตรวจสอบย้อนกลับได้ของข้อมูลในทุกกระบวนการ ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ ระบบสารสนเทศจะต้องเปิดเผยข้อมูลการประกวดราคา รายชื่อผู้ชนะ และวงเงินงบประมาณสู่สาธารณะอย่างเท่าเทียมและทันสถานการณ์ (Real-time Open Data) นอกจากนี้ ระบบจะต้องทำหน้าที่เป็นกลไกในการส่งเสริมการแข่งขันราคาอย่างเป็นธรรม (Fair Competition) ป้องกันและลดโอกาสในการเกิดพฤติกรรมการสมยอมราคาหรือการล็อกสเปก ซึ่งการเข้าถึงข้อมูลที่ง่ายและทั่วถึงนี้จะช่วยสร้างความเชื่อมั่นเชิงนโยบายให้แก่ภาคเอกชนและภาคประชาชน

มิติด้านความคุ้มค่า ในมิตินี้ไม่ได้หมายถึงการเลือกซื้อพัสดุหรือบริการที่มีราคาต่ำที่สุดเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นการพิจารณาความสมดุลระหว่างคุณภาพ ประโยชน์ใช้สอย และราคาที่เหมาะสม ตลอดจนต้นทุนตลอดอายุการใช้งาน การจัดซื้อจัดจ้างในยุคดิจิทัลช่วยเพิ่มประสิทธิภาพด้านความคุ้มค่าผ่านระบบตลาดอิเล็กทรอนิกส์ที่เอื้อให้เกิดการเปรียบเทียบราคาจากผู้ประกอบการจำนวนมาก นำไปสู่การประหยัดงบประมาณแผ่นดินยิ่งไปกว่านั้น ตัวชี้วัดความคุ้มค่ายังครอบคลุมถึงการลดต้นทุนในการดำเนินงาน ทั้งในส่วนของภาครัฐที่ลดการใช้กระดาษและทรัพยากรบุคคล และในส่วนของภาคเอกชนที่ประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพื่อยื่นซองประกวดราคา

มิติด้านความพึงพอใจของผู้ใช้งาน การประเมินประสิทธิภาพในมิติท้ายที่สุดคือการวัดระดับความพึงพอใจและประสบการณ์ที่มีต่อการใช้งานระบบเทคโนโลยีสารสนเทศโดยจำเป็นต้องประเมินจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งสองฝั่ง ฝั่งแรกคือเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานภาครัฐ ซึ่งพิจารณาว่าระบบช่วยลดภาระงานและใช้งานได้สะดวกจริงหรือไม่ และฝั่งที่สองคือผู้ประกอบการภาคเอกชนและกลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ที่เข้ามาปฏิสัมพันธ์กับรัฐ ว่าระบบมีความเสถียร มีคำอธิบายขั้นตอนที่เข้าใจง่าย และมีช่องทางการ

ติดต่อสอบถามเมื่อเกิดปัญหาเชิงเทคนิคที่รวดเร็ว การรับรู้ถึงความง่ายและความพึงพอใจนี้จะเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญที่ทำให้เกิดการยอมรับเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างยั่งยืนในระยะยาว

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้พบว่า ประสิทธิภาพการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐในยุคดิจิทัลไม่ได้ขึ้นอยู่กับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เป็นเอกเทศ แต่เป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์เชิงระบบของปัจจัย 4 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านเทคโนโลยี ด้านองค์กร ด้านบุคลากร และด้านกฎระเบียบ โดยมีตัวชี้วัดความสำเร็จที่ครอบคลุม 5 มิติสำคัญ คือ ความรวดเร็ว ความถูกต้อง ความโปร่งใส ความพึงพอใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และความคุ้มค่าในการใช้จ่ายงบประมาณ

ผลการวิเคราะห์สมการโครงสร้างภาคสนามชี้ชัดว่า ปัจจัยด้านความปลอดภัยของข้อมูล (Data Security) มีอิทธิพลเชิงบวกสูงสุดต่อการยอมรับและประสิทธิภาพการดำเนินงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สะท้อนให้เห็นว่าผู้ปฏิบัติงานในระบบให้ความสำคัญกับความมั่นคงปลอดภัยและความน่าเชื่อถือของข้อมูลราชการเป็นลำดับแรกสุด เนื่องจากเป็นปราการสำคัญในการป้องกันความเสี่ยงเชิงระบบและกฎหมายแต่ในภาคปฏิบัติยังคงมีข้อจำกัดและอุปสรรคสำคัญที่เป็นตัวฉุดรั้ง (Bottlenecks) ประสิทธิภาพการเปลี่ยนผ่านสู่ระบบดิจิทัล 3 ประการหลัก ได้แก่

ข้อจำกัดด้านเทคโนโลยี ความไม่เสถียรของระบบจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยอิเล็กทรอนิกส์ (e-GP) เช่น การหยุดชะงักของระบบ ในช่วงเวลาวิกฤต และปัญหาการหมดเวลาเชื่อมต่อซึ่งส่งผลให้ข้อมูลสูญหายและต้องเริ่มต้นกระบวนการใหม่

ข้อจำกัดด้านกฎระเบียบ พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 และหนังสือเวียนที่เกี่ยวข้อง มีความซับซ้อนและมีขั้นตอนที่เข้มงวดจนเกินไป ส่งผลให้ขาดความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการเชิงรุกและไม่เอื้อต่อการปรับตัวตามพลวัตทางเทคโนโลยี

ข้อจำกัดด้านบุคลากร เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานจำนวนมากยังขาดทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล รวมถึงขาดความเข้าใจที่ถ่องแท้ในข้อกำหนดที่มีการเปลี่ยนแปลงและตีความบ่อยครั้ง ปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อความเชื่อมั่น และความมั่นใจในการปฏิบัติงานของทั้งเจ้าหน้าที่รัฐและผู้ประกอบการภาคเอกชน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการบริหารการยกระดับโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลและความเสถียรเชิงระบบ: กรมบัญชีกลางควรเร่งรัดการปรับปรุงสถาปัตยกรรมระบบ e-GP ให้เป็นระบบที่มีความยืดหยุ่นสูงรองรับการใช้งานหนาแน่นพร้อมกันได้โดยไม่ขัดข้อง โดยเฉพาะในช่วงสิ้นปีงบประมาณหรือช่วงเวลาวิกฤตในการยื่นข้อเสนอราคา พร้อมทั้งยกระดับระบบการสำรองข้อมูลอัตโนมัติ เพื่อแก้ปัญหาข้อมูลสูญหายจากระบบ ตัดการทำงาน การปฏิรูปกฎระเบียบให้เอื้อต่อการทำงานยุคดิจิทัลควรมีการทบทวนและปรับปรุงกฎระเบียบ หนังสือเวียน และขั้นตอนตาม พ.ร.บ. จัดซื้อจัดจ้างฯ พ.ศ. 2560 ให้มีความคล่องตัวลดขั้นตอนเอกสารที่ซ้ำซ้อน และมุ่งเน้นการเชื่อมโยงฐานข้อมูลระหว่างหน่วยงาน เพื่อลดภาระของผู้ปฏิบัติงาน โดยยังคงยึดมั่นในหลักความโปร่งใสและตรวจสอบได้ตามมาตรฐานสากล การขับเคลื่อนจากผู้บริหารและการบริหารการ

เปลี่ยนแปลง ผู้บริหารระดับสูงของหน่วยงานภาครัฐต้องแสดงความมุ่งมั่นเชิงนโยบาย โดยการจัดสรรทรัพยากรและงบประมาณอย่างเพียงพอสำหรับโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลขั้น ควบคู่ไปกับการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดรับนวัตกรรม และกระบวนการบริหารการเปลี่ยนแปลงเพื่อลดแรงต้านภายในองค์กร

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติและการพัฒนาบุคลากรการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลและกฎหมายอย่างเป็นระบบหน่วยงานควรจัดให้มีโปรแกรมการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง และจำแนกตามระดับความเชี่ยวชาญ เพื่อเพิ่มพูนทักษะดิจิทัลและความเข้าใจในเจตนารมณ์ของกฎหมายจัดซื้อจัดจ้างให้แก่เจ้าหน้าที่พัสดุและนักบัญชีภาครัฐ ซึ่งจะช่วยลดข้อผิดพลาดเชิงเทคนิคและเร่งรัดกระบวนการเบิกจ่ายงบประมาณให้รวดเร็วยิ่งขึ้น การจัดตั้งกลไกสนับสนุนเชิงเทคนิคและกฎหมาย ควรสถาปนาเครือข่ายความร่วมมือและช่องทางการสื่อสารที่รวดเร็วระหว่างหน่วยงานปฏิบัติและผู้เชี่ยวชาญของกรมบัญชีกลาง เพื่อให้การตีความข้อกฎหมายที่เป็นแนวสืบทอด หรือการแก้ไขปัญหาด้านเทคนิคหน้างานเป็นไปในทิศทางเดียวกันและทันทั่วทั้ง การบริหารความเสี่ยงตั้งแต่ระยะเริ่มต้น หน่วยงานภาครัฐจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการวางแผนการจัดซื้อจัดจ้างเชิงรุก โดยการจัดทำขอบเขตของงาน (TOR) และคุณลักษณะเฉพาะของพัสดุอย่างละเอียด รอบคอบ และมีส่วนร่วมจากผู้ใช้ประโยชน์จริงตั้งแต่ต้น เพื่อลดการแก้ไขสัญญาระหว่างทางและป้องกันอุปสรรคในการบันทึกข้อมูลเข้าสู่ระบบ e-GP

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต การบูรณาการระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ในการศึกษาถัดไปควรเน้นการวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก หรือการสนทนากลุ่ม ควบคู่กับการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อสำรวจมิติทางจิตวิทยา ทักษะคิด เชิงพฤติกรรม และกลไกการต่อต้านข้อบกพร่องของบุคลากรต่อการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล การศึกษาเปรียบเทียบเชิงบริบทและขนาดองค์กร ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังหน่วยงานภาครัฐประเภทอื่นที่มีบริบทเฉพาะตัว เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานในภูมิภาคห่างไกล เพื่อเปรียบเทียบข้อจำกัดและความพร้อม และพัฒนาแบบจำลองกลยุทธ์ที่สอดคล้องกับความพร้อมที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

- กรมบัญชีกลาง. (2558). รายงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 กรมบัญชีกลาง. กระทรวงการคลัง.
- กรมบัญชีกลาง. (2567). ทิศทางการพัฒนาระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยอิเล็กทรอนิกส์ (e-GP) ระยะที่ 5. กระทรวงการคลัง.
- กิริติ ยศยิ่งยง. (2552). องค์การแห่งนวัตกรรม: แนวคิดและกระบวนการ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- จารุกิตติ์ ไชยรด. (2562). สภาพปัญหาการใช้ระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ในการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยอิเล็กทรอนิกส์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. ใน รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติด้านการบริหารกิจการสาธารณะยุคดิจิทัล ครั้งที่ 5 (หน้า 311-319). คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- <https://conference.kku.ac.th/colaimg/files/articles/7eb67-o-27-.pdf>

- ภูษิต ศรีคลัง. (2567). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการจัดซื้อจัดจ้างทางอิเล็กทรอนิกส์: กรณีศึกษาการใช้แพลตฟอร์ม การจัดซื้อจัดจ้าง. [การค้นคว้าอิสระหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ] คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
https://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2023/TU_2023_6502037234_18522_28607.pdf
- ณัฐชนน ศิริพงษ์สุรภา. (2564). ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้างพัสดุของหน่วยงานของรัฐ : พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต].
<https://libdoc.dpu.ac.th/thesis/Natchanon.Sir.pdf>
- ศรัณยา ศิริรัมย์ สุรสิทธิ์ บุญขุนนท์ และมาเรียม นะมิ. (2567) การบูรณาการโมเดล TOE-TAM สำหรับการยอมรับระบบจัดซื้อจัดจ้างอิเล็กทรอนิกส์ของผู้ประกอบการ SMEs ในประเทศไทย. *วารสารวิชาการ การจัดการภาครัฐและเอกชน*, 8(1), 317-339.
<https://so02.tci-thaijo.org/index.php/appm/article/view/280571>
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2565). *กรอบทักษะด้านดิจิทัลของข้าราชการและบุคลากร ภาครัฐ (Digital Literacy Project)*. สำนักงาน ก.พ.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2566ก). *คู่มือการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (Integrity and Transparency Assessment: ITA) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2566ข). *มาตรการป้องกันการทุจริตเชิงรุกในระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ*. สำนักงาน ป.ป.ช.
- Armstrong, C. P. & Sambamurthy, V. (1999). Information Technology Assimilation in Firms: The Influence of Senior Leadership and IT Infrastructures. *Information Systems Research, INFORMS*, 10(4), 304-327. <https://doi.org/10.1287/isre.10.4.304>
- Barney, J. (1991). Firm Resources and Sustained Competitive Advantage. *Journal of Management*, 17(1), 99-120.
- Davis, F. D. (1989). Perceived Usefulness, Perceived Ease of Use, and User Acceptance of Information Technology. *MIS Quarterly*, 13(3), 319-340.
- Davis, F. D., Bagozzi, R. P., & Warshaw, P. R. (1989). User Acceptance of Computer Technology: A Comparison of Two Theoretical Models. *Management Science*, 35(8), 982-1003.
- Kotter, J. P. (2012). *Leading Change*. Harvard Business Press.

- Tornatzky, L. G., & Fleischer, M. (1990). *The Processes of Technological Innovation*. Lexington Books.
- Wernerfelt, B. (1984). A Resource-based View of the Firm. *Strategic Management Journal*, 5(2), 171-180.
- World Bank. (2020). *E-Procurement Measurement and Indicators Framework*. World Bank Group.